

tentationum Dæmonis aufert. Quapropter, cæteris paribus, non magis potest vinci aliqua tentatio sine auxilio speciali ab homine justo, quam a peccatore. Nec recte in contrarium inducitur canon tertius Concilii Milevitani; tum quia ibi gratia justificationis non significat solum habitum, sed omnia auxilia gratiæ, quibus homo ad justitiam assequendam juvatur, ut infra tractando de justificatione videbimus; tum etiam quia, licet de habitu loqueretur, non esset intelligendus habitus per se et ex vi habitus infusi juvans, quia habitus (ut ita dicam) formaliter non juvat ad tentationem vincendam, sed est ratio ob quam vel Deus magis protegit justum ne graviter tentetur, vel magis illum adjuvat si tentetur, vel etiam quia facilius illum exaudit auxilium petentem ne cadat. Dixi autem *per se et ex vi habitus infusi*, quia si aliunde justus, propter exercitium virtutis, moderatas habeat passiones, et oblatam difficultatem, quæ ex consuetudine peccandi, vel ex aliquo affectu ad creaturam nascitur, contingere facile poterit ut aliquid boni naturalis facere vel aliquid mali vitare possit justus sine speciali gratia, quod non possit peccator. Nam licet in utroque requiratur congrua cogitatio ad talem effectum, tamen, si cogitatio congrua sit ordinis naturalis, non semper est speciale auxilium gratiæ, quæ ex principiis positis in libro primo facile constant.

4. *In operibus supernaturalis ordinis quoad necessitatem gratiæ excitantis par est justis et peccatoris conditio.* — In operibus autem supernaturalis ordinis, discrimen necessario constituendum est inter auxilium gratiæ excitantis, vel adjuvantis. Nam in necessitate excitationis ad actus supernaturales nulla differentia invenitur inter justum et peccatorem, seu inter habentem vel non habentem habitum infusos, hoc enim probant omnia quæ in tertia assertionem capitis præcedentis diximus. Hoc autem, sicut in priori puncto dixi, per se ac præcise ex vi habituum gratiæ intelligendum est, quia illi non suppleant, neque auferunt necessitatem excitationis, sed potius illa indigent. Si vero contingat hominem justum, ex usu præcedentium actuum, et ex speciebus illorum in memoria relictis, et moderatione affectuum a similibus dispositionibus inducta, esse aptiorem et faciliorem ad excitationem capessendam, in hac facilitate poterit distingui a peccatore, nunquam tamen distingui poterit in absoluta necessitate excitationum, quia semper justus illa indiget in hac vita, quan-

tumvis perfectus sit. Imo etiam differentia in dicta facilitate non est universalis, nec ratione habitus: nam si contingat justum et suo modo perfectum peccare mortaliter, licet amittat habitus infusos, retinet illam bonam acquisitam dispositionem, qua physice (ut ita rem explicem) redditur habilior seu minus ineptus ad excitationem divinam, et tactum cordis sentiendum. At vero quoad gratiam adjuvantem est clara differentia inter justum et peccatorem, quia justus habet intrinseca principia proxima ac per se supernaturalium actuum, et illa non suppleantur per supernaturalem gratiam, ideoque indiget peccator magis quam justus alia speciali gratia adjuvante ad actus charitatis, poenitentiae, et aliarum virtutum infusarum, quas non habet. Et hoc tantum probat ratio Andreæ Vegæ; nam habitus infusi operativi ad hoc solum dantur, ut sint principia proxima intrinseca suorum actuum, ut hoc modo adjuvent potentiam ad illos physice et connaturali modo eliciendos.

5. *Dubium alterum.* — *Utrum homo in statu innocentiae indigerit gratia excitante ad actus justitiæ, etc.* — *Negat Bellarminus.* — *Vasquez affirmat.* — Ultimo ex dictis definitur facile aliud dubium cum doctrina data connexum, videlicet utrum Adam, in statu innocentiae, indigerit gratia excitante ad actus justitiæ, et ad perseverantiam in illa. Aliqui enim negant, docentque solum indiguisse cooperante gratia, seu generali concursu justitiæ; ita docet absolute Bellarm., lib. de Gratia primi hominis, cap. 4; fundaturque in quibusdam locis Augustini, in quibus docet majori quodam auxilio indigere hominem in statu naturæ lapsæ quam integræ, ut libr. de Corrept. et grat., cap. 11 et 12, et libr. de Bono persever., cap. 7, et libr. 3 Hypognost., in principio; hoc enim propter auxilium gratiæ excitantis videtur ab Augustino dictum, nam in hoc statu, illo maxime indigemus propter naturæ corruptionem, et ideo in natura integra non videtur fuisse ita necessarium. Contrariam sententiam late docet Vasq. 1. 2, disputat. 193, cap. 3 et 4, docetque ad omnes et singulos actus bonos, tam naturalis quam supernaturalis ordinis, indiguisse hominem in statu integræ naturæ auxilio gratiæ excitantis. Idemque dicit de Angelis viatoribus, semperque fundatur in illo suo principio de necessitate cogitationis congruæ, quam semper censet esse speciale auxilium gratiæ.

6. *Assertio secunda.* — *Distinguendum est.* — *Ad actus naturalis ordinis non fuit tunc ne-*

cessaria gratia excitans. — *Neque obstat fundamentum Vasquez supra num. 2.* — Nobis autem distinctione proxime data de bonis actibus ordinis naturalis vel supernaturalis utendum est, et imprimis dicendum est, ad actus ordinis naturalis non fuisse simpliciter necessarium in statu integræ naturæ auxilium gratiæ excitantis. Ratio est, quia ad talia opera per se non est necessarium tale auxilium gratiæ, sed ob infirmitatem et ignorantiam naturæ lapsæ. Et hoc generatim de auxilio gratiæ probatum est late in libro 1, ubi etiam ostendimus hanc esse communem sententiam D. Thomæ et Theologorum, et fortasse hoc tantum voluit dicere Bellarminus; nam hoc tantum suis rationibus affirmat. Neque fundamentum illud de cogitatione congrua oppositum probat, quia talis cogitatio naturalis est, et ideo licet congrua sit, non pertinet ad auxilia gratiæ, ut in superioribus probatum est, quæ in sequenti libro quasi per recapitulationem iterum proponemus.

7. *Necessaria tamen fuit ad actus ordinis supernaturalis.* — Deinde addendum est indiguisse hominem in statu innocentiae gratia excitante ad actus ordinis supernaturalis, non solum propter cogitationem congruam, quæ in ordine gratiæ pertinet ad auxilium efficax, sed etiam propter cogitationem auxilii sufficientis, licet non esset futurum efficax. Ratio est, quia necessitas gratiæ excitantis ad hos actus non est quasi per accidens, propter corruptionem naturæ, sed per se, propter excellentiam talium actuum. Et hoc probant omnia quæ capite præcedenti adduximus in confirmationem tertiæ assertionis. Nam imprimis si sit sermo de actibus disponentibus ad primam justificationem, tam certum est hominem non potuisse in statu naturæ integræ, imo neque Angelos in sua conditione, se disponere ad primam gratiam habitualement, sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione et illuminatione, sicut est certum de homine lapsa, ut nunc supponimus ex materia de justificatione; ergo ad hanc saltem indiguerunt gratia excitante. Si vero sit sermo de aliis bonis actibus, qui sunt fructus justitiæ, sic procedunt rationes factæ de hominibus justis, quia, ut dixi, non fundantur in peculiari conditione naturæ lapsæ, sed in propria natura talium actuum. Et ideo illæ sententiæ: *Deus est qui operatur in nobis velle et perficere*, et, *Qui cepit in nobis opus bonum perficiet*, non minus habent locum in Angelo et in homine integro, quam in lapsis. Denique in hoc sensu ait sæpe Augustinus in-

diguissse hominem, in hoc statu, divino adjutorio ad perseverandum et fructificandum in operibus justitiæ, ut videre licet lib. 14 de Civitat., cap. 27, et de Natur. et Grat., c. 26, et in Enchirid., cap. 106; ubi de quocumque homine perfecte justificato loquitur; neque in libro de Corrept. et Grat. est sibi contrarius, quia non loquitur de quacumque gratia excitante, sed de efficaci, et specialiter de peculiari dono perseverantiæ hominibus lapsis necessario; et tractando de hoc dono et de gratia efficaci, locum illum Augustini uberius declarabimus.

CAPUT X.

UTRUM MOTUS GRATIÆ EXCITANTIS SINT IN SUA ENTITATE SUPERNATURALES.

1. *Certum est motus gratiæ excitantis esse aliqua ratione supernaturales.* — *Status quæstionis.* — Quamvis ista quæstio ad existentiam istorum actuum pertinere videatur, eam in hunc locum distulimus, quia, suppositis quæ hactenus diximus, facilius poterit explicari. Primum ergo supponimus negari non posse quin isti actus sint aliquo modo supernaturales, quia omnia vera dona gratiæ, quæ ad salutem conferunt, sunt aliquo modo supernaturalia; sed gratia excitans est verum donum gratiæ, et ad salutem multum confert; ergo est aliquo modo supernaturalis; ergo motus illos, in quibus talis gratia consistit, aliquo modo supernaturales esse necesse est, quia intrinsece sunt ipsa gratia excitans, neque illa duo in re distinguuntur, ut supra ostensum est. Item, quia alias posset homo per naturales vires mereri hos motus gratiæ excitantis, si essent naturalia bona, quia hujusmodi bona cadere possunt sub bonum meritum naturalis virtutis, saltem de congruo, juxta doctrinam D. Thom. 2. 2, quæst. 22. Denique si hi motus essent mere naturales, quidquid per illos seu virtute illorum fieret, profecto per naturales vires fieret: hi autem motus dantur, ut supernaturaliter faciamus quod per vires naturæ facere non possumus; ergo necesse est ut isti motus supernaturales sint. Hoc ergo supposito, inquirimus quam rationem supernaturalitatis isti motus habeant, in eodem fere sensu, in quo facilem quæstionem de actibus deliberatis tractavimus in libro 2, scilicet an sint supernaturales in substantia sua vel in modo.

2. *Ratio dubitandi.* — *Non videntur esse tantum supernaturales secundum modum.* — Ratio

autem dubitandi in utramque partem, ex ibi dictis sumi potest; hinc enim apparet necessarium esse ut sint supernaturales in substantia, quia si entitas illorum naturalis est, explicari non potest quem modum supernaturalem necessario habere debeat, ut ostendi potest discursu ibi facto. Nam vel ille modus est extrinsecus actui, vel intrinsecus. Primum dici non potest, tum quia in his actibus, cum liberi non sint, non habet locum ratio meriti, vel acceptationis, vel relationis moralis in aliquem finem: tum etiam quia nullus modus extrinsecus potest conferre actui perfectionem vel virtutem quæ dat vires ad supernaturaliter operandum; sed isti actus dantur ut auxilia ad supernaturaliter operandum, quod non habent per id quod est naturale in ipsis, quidquid illud sit, sed ut sunt supernaturales; ergo non possunt sufficienter constitui in esse supernaturali per modum extrinsecum. Neque etiam modus intrinsecus satis esse aut explicari potest; quid enim esse potest, nisi vel intensio, vel duratio, vel aliquid simile? Hi autem modi vel necessarii non sunt, vel certe etiam ipsi naturales sunt, quia ejusdem ordinis cum ipsis actibus sunt.

3. *Neque iis apparet necessaria supernaturalitas secundum substantiam.* — Aliunde vero multo difficilius est in his actibus entitatem et speciem supernaturalem intelligere, quam in propriis actibus virtutum infusarum. Primo, quia isti actus gratiæ excitantis non habent virtutes per se infusas, ad quas pertineant. Item non videntur habere objecta formalia supernaturalia, quia nec sunt actus fidei aut prudentiæ in intellectu, nec charitatis aut spei vel aliarum virtutum infusarum in voluntate: omnia autem supernaturalia objecta harum potentiarum pro statu viæ sub his virtutibus comprehendi videntur. Ex his autem principiis præcipue colligebamus superius supernaturalitatem in substantia actuum perfectorum gratiæ; ergo in his motibus indeliberatis non habemus unde tantam supernaturalitatem colligamus. Neque etiam videtur in illis tam necessaria; tum quia valde imperfecti sunt in suo genere, et non sunt principia physica perfectorum actuum, ut supponimus; ut autem moraliter ad eos inducant et juvent, satis est ut peculiari modo dirigantur, vel tribuantur a Deo, etiamsi absolute et in se supernaturales non sint: tum etiam quia in his actibus supernaturalitas hæc quoad modum potest facilius intelligi, nimirum, propter modum quo a Deo fiunt, necessitando potentias, et illas aliter

immutando quam per sola objecta externa fieri possit. Est præterea in his actibus peculiaris difficultas, quia in suo fieri et esse ordinarie ac singulariter pendent a ministerio hominum, scilicet a verbo Dei, per ministros Ecclesiæ prædicato, et ab aliis admonitionibus, exemplis, et objectis externis, quæ excitant vel ad timorem mortis aut inferni, vel ad alium similem affectum; non videntur autem ex his omnibus occasionibus statim insurgere supernaturales motus: tandem quia etiam pendent hi motus ex naturali conatu potentiarum nostrarum, non solum quia ab iis effective procedunt, ut diximus, sed etiam quia, quando omnino sunt necessarii, videntur ex naturali conatu et impetu prudentiæ prodire; quando vero sunt aliquo modo liberi, saltem remote industria humana quærentur et obtinentur, nimirum quia homo se movet ad concionem audiendam, vel legit librum, ut ita excitetur ad virtutem; signum est ergo hos actus esse in se naturales.

4. *Judicium auctoris.* — In puncto principali hujus quæstionis pauca invenio a Theologis dicta; juxta principia vero posita in hac materia, distinguendum videtur inter excitantem gratiam, qua ad naturalem legem servandam, vel tentationibus contra illam resistendum, et bonos actus morales ordinis naturalis efficiendos, et excitantem gratiam, qua ad supernaturalem consensum et alios actus infusos sublevamur et adjuvamur; utrumque enim auxilium gratiæ nobis necessarium esse in libr. 1 et 2 satis ostensum est, et in utroque, servata proportione, initium sumi ab excitante gratia omnes etiam Doctores pro comperto habent; et de gratia requisita ad supernaturales actus satis clare hoc docet Concilium Tridentinum, et in toto discursu hujus libri id præcipue a nobis declaratum est. De actibus autem moralibus idem sumi potest ex Concilio Arausicano, canon. 7 et per plures alios. Et quamvis illa non sit tam expressa definitio, quia loquitur de actibus factis sicut oportet ad salutem æternam, tamen, attenda identitate rationis, et servata proportione, idem motus adjutorii divini præstat ad actus naturales, quando necessarium est, per inspirationem alicujus bonæ cogitationis aut motionis, quæ non sit in hominis potestate, et ad bene operandum juvet; et in hoc sensu attigerunt divisionem hæc Bellarminus, libr. 5 de Grat. et liber. arbitr., cap. 7; Molin., in Concord., disput. 19 et 35; et latius Vasquez 1. 2, disput. 199, cap. 14 et 19; disput. 190, cap. 12, ubi alios auctores

refert, quos in libr. 1 et 2, tractando de necessitate gratiæ ad utrosque actus, sufficienter retulimus; nam fere semper loquuntur sub generalibus nominibus gratiæ, vel auxilii, vel motionis, nihil vero speciale dicunt de gratia excitante, de qua nunc tractamus.

5. *Assertio prima.* — *Gratia excitans ad actus moraliter bonos ordinis naturalis, non est necessario supernaturalis secundum substantiam.* — *Stabilitur primo in ratione dubitandi supra num. 3.* — *Secundo a signo.* — Dico ergo primo: gratia excitans, quæ ad actus moraliter bonos, ut præcise ad ordinem naturæ pertinent, necessaria est vel sufficiens, non est supernaturalis in entitate, sed solum in modo quo datur. In hac assertionem addidi imprimis illam particulam, *ut præcise pertinent ad ordinem naturæ*, quia si tales actus fiant sub aliquo respectu supernaturali, tunc altior excitatio erit ad illos necessaria, non propter ipsos, sed propter actum a quo supernaturaliter imperantur aut referuntur. Dixi etiam sermonem esse de excitatione necessaria, quia etiam excitatio in sua entitate supernaturalis potest multum juvare ad hos actus studiose et facilius efficiendos, non tamen est simpliciter necessaria. Sic ergo declarata assertione, probatur prima pars negativa ejus, primo ex discursu facto in posteriori ratione dubitandi, quia nullum est principium unde talis supernaturalitas necessaria videatur. Item, quia adjutorium debet esse proportionatum effectui, propter quem datur; sed effectus propter quem datur talis excitatio est mere naturalis; ergo excitatio necessaria, quæ sit sufficiens adjutorium, erit etiam ordinis naturalis. Præterea, quia hæc excitatio sufficiens ad servandam legem naturæ dari posset, et necessaria esset etiam homini creato in puris naturalibus, et nunc etiam credibilius est dari ad plures actus hominibus infidelibus, qui cogitationem in entitate supernaturalem nunquam habuerunt, quia nunquam supernaturaliter crediderunt, nec de supernaturali cogitarunt; ergo signum est excitationem per se requisitam et sufficientem ad hujusmodi actus non esse supernaturalem; et in hac parte videntur consentire Bellarminus et Vasquez supra, et fortasse Theologi antiqui, cum dicunt ad hos actus requiri auxilium gratiæ gratis datæ, non gratum facientis; hoc etiam significare voluerunt, quamvis etiam concursum generalem comprehendant, ut in superioribus dixi.

6. *Sufficit ut sit supernaturalis secundum modum.* — Posterior pars quæ affirmat gra-

tiam hanc excitantem esse supernaturalem quoad modum, aliqui ita declarant, ut modum illum solum in quadam congruitate honestæ cogitationis constituent, et in reliquis supponunt talem excitationem intrinsece esse posse cogitationem mere naturalem, quæ, per actionem objectorum externorum, per naturales vires intellectus humani, Deo tantum per generalem concursum influente, eliciatur, et non habeat aliam rationem gratiæ, nisi quia ex generali providentia ita fuerunt a Deo causæ secundæ dispositæ, ut in tali tempore et occasione cogitationem illam excitarent, quando præsciebat hominem fuisse illi consensurum, quod est cogitationem esse congruam. Sed contra hanc explicationem variis modis argumentati sumus in libr. 2, ostendentes illam non esse veram auxiliantem gratiam; tum quia illa cogitatio non excedit rationem legis et doctrinæ; tum etiam quia illa congruitas non dat vires ad operandum præter vires naturales, sed ad summum dicit easdem vires opportuno tempore datas, et ita quidquid per illam cogitationem fit, solis viribus naturæ fit. Accedit quod illud genus gratiæ, dandi naturale beneficium congruo tempore, est quid extrinsecum ipsi cogitationi et bono operi quod ab illo procedit; ergo neque ipsi cogitationi addit virtutem aliquam, nec bono operi addit moralem benignitatem, aut valorem confert ad meritum. Aliunde vero illud genus beneficii totum continetur intra ordinem naturæ; ergo nullo modo dici potest illa cogitatio supernaturalis, nec opus ejus fieri ex gratia, nec satis est dicere Deum ordinasse illam cogitationem ad finem supernaturalem, quia hæc etiam ordinatio extrinseca est, et non dat vires nec adjutorium bene operandi: unde neque Massilienses illam negarunt; quod tamen eos non excusat, quia illa ordinatio non reddit opera meliora, nec majoris valoris, et quia, illa non obstante, supernaturalis gratia subicitur obedientiæ humanæ.

7. *Vera explicatio: in quo posita sit supernaturalitas secundum modum gratiæ excitantis.* — Aliter igitur intelligi potest illa excitatio in sua entitate naturalis esse, et in modo quo efficitur supernaturalis; quia fit immediate a Deo inspirante interius honestam cogitationem naturalem, quia videlicet, licet possent naturalia objecta illam excitare si occurrerent, cum tamen non occurrunt, Deus misericorditer illam præbet, ideoque et gratia merito appellatur, quia ultra debitum naturæ datur, et auxilium gratiæ, quia vere juvat ad bene operan-